

ÇANAKKALE ADALARININ “YENİ” SAKINLERİ ÜZERİNE

Mustafa DİNÇ, Yeni Adalılar: Çanakkale Adalarında Göç, Halk Kültürü Kimlik ve Dönüşüm, Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 2021, 176 s. ISBN: 978-625-7431-86-6.

Canan TAŞ*

Sosyal bilimler tarihi içerisinde önemli bir kavram olarak görülen göç olgusu üzerine pek çok çalışma yapılmış olup bu çalışmalar genellikle tarih, sosyoloji, idari bilimler gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Öte yandan bir sosyal bilim disiplini olan halkbiliminin de her ne kadar çok fazla örneği mevcut olmasa da eğildiği konulardan biri göç ve göç sürecinin meydana getirdiği kültürel yapılarıdır. Bu anlamda incelememize konu olarak aldığımız eser göç süreci ve sonrasında halk bilimi bakışıyla ele alması bağlamında kayda değer görülen bir çalışmadır. Çanakkale ilinin iki ada ilçesi olan Bozcaada ve Gökçeada’da süreç içerisinde

gerçekleşen göçleri halk kültürü, kimlik ve dönüşüm” bağlamlarına odaklanarak değerlendiren *Yeni Adalılar: Çanakkale Adalarında Göç, Halk Kültürü, Kimlik ve Dönüşüm* isimli eser Çanakkale adalarında yarım yüzyılı aşkın sürede ortaya çıkan “yeni adalılık” kimliğine odaklanması bakımından hayli ilgi çekicidir.

Dr. Mustafa Dinç’in yürütücülüğünü yaptığı ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen “Göç, Kültür ve Kimlik Ekseninde Gökçeada ve Bozcaada Türk Folkloru” isimli BAP kapsamında desteklenen projenin en önemli çıktısı olarak beliren eser Eylül 2021’de Paradigma Akademi tarafından 176 sayfa olarak yayınlanmıştır.

Eser “Giriş” dışında dört ana bölümden meydana gelmektedir. “Problematik ve Saha ile İlgili Bilgiler” altbaşlıklı giriş bölümünde araştırmanın eğildiği problemler, hipotezler ve araştırma sahası ve süreciyle ilgili bilgiler sunulmuştur. Buna göre “Çanakkale adalarında 20. ve 21. yy. içerisinde yaşanan göç hareketleri adaların günümüz sosyokültürel dokusunu nasıl şekillendirmiştir? Adaya geliş ile birlikte yerli kültürle entegrasyon nasıl olmuştur? Bu

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Disiplinlerarası Kültürel Miras Yönetimi Anabilim Dalı, Çanakkale/Türkiye. E-posta: cnn1773@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1459-9232.

entegrasyonun sonucunda gelenler ile adalarda bulunanlar nasıl bir yeni kimlik inşasında bulunmuşlardır?” (Dinç, 2021: 2) ana problemi çalışmanın esas odağı olarak sunulmuştur. Bu doğrultuda “göç, kültür ve kimlik kavramları bağlamında Çanakkale adalarında yaşanan sosyokültürel dönüşümü saha verileriyle harmanlayarak adaların günümüzdeki kültürel yapılanmasına dair yeni bir okuma denemesi yapmak” (Dinç, 2021: 2-3) araştırmacının projesinin ve eserinin amacını teşkil etmiştir. Bölümün devam eden kısımlarında sahanın güncel durumuyla ilgili kısa bir bilgi sunularak, problem ve amacın temellendirilmesi sağlanmıştır.

Eserin asıl bölümlerinin başladığı birinci bölüm “Göç ve Çanakkale Adaları” başlığını taşımaktadır. Yazarın ifadelerine göre Çanakkale adalarının tarihsel sürecini göç olgusu bağlamında okunmaya başlandığı bölüm bu bölümdür. Bölümün girişinde göç kavramının terim anlamı hakkında bilgi ve tanımlamalara yer verilerek çok çeşitli bilim dallarının da göç olgusu üzerine yaptığı çalışmaların vurgulanmakta bu doğrultuda göçlerin genelde beş ana ve alt başlık altında incelendiği ve Çanakkale adaları özelinde ise göç hadisesinin “Rumların gidişleri ve Türklerin iskân süreçleri” şeklinde ifade edilen iki bağlam üzerinde gerçekleştiği ele alınmıştır. Bozcaada ve Gökçeada’da Osmanlı hakimiyeti sonrasında Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yarısına kadar (Dinç, 2021: 11) yaşayan halkların sahip oldukları nüfus oranlarına tarihi, resmi kaynaklar ve çeşitli diğer kaynaklara yapılan atıfların yanında kaynak kişilerden alınan bilgiler dahilinde sayısal verilere yer verilmek suretiyle ışık tutulmuştur.

Bölümün takip eden kısmında adalardaki süreç, göç terminolojisi içerisindeki zorunluluk ve gönüllülük bağlamları ile “Göçe Mecbur Olanlar: Adalı Rumlar ve Göçmen Türkler” ve “Göçe Gönüllü Olanlar: Bayramiçliler, İstanbullular ve Diğerleri” alt başlıkları ile ele alınmıştır. Buna göre “Göçe Mecbur Olanlar: Adalı Rumlar ve Göçmen Türkler” alt başlığında, Osmanlı imparatorluk döneminin son yıllarının getirdiği toplumsal siyasal olayların tebaası ve reayası üzerindeki etkileri göç hareketlerinin yaşanması, Birinci Cihan Harbinin sonucu yapılan antlaşmaların getirdiği nüfus mübadelesi Çanakkale adalarında bağcılık faaliyetlerine etkisi resmi makamlarca çözüme kavuşturulma yolları yapılan araştırmalar ve alıntılarla göç hareketleri anlatılmıştır. Bozcaada ve Gökçeada’nın Türkiye Cumhuriyeti döneminde kazandığı yasal statülerin bilgileri verilerek idari ve mali gereklerinin yanında eğitim ve kültür hususunda uygulanan kanunların Rum halkı üzerinde etkileri ve sonuçları üzerine durulmuştur. Çanakkale adalarında yapılan kitlesel Türk göçlerinin sebepleri üzerine durulmasının yanı sıra gelen/getirilen “mecbur”(Dinç, 2021: 19) ilk Türk gruplarının hangi bölgelerden geldiği açıklanmış, resmi makamlarca adalar üzerinde yapılan statü değişikliklerinin yanı sıra eğitim, proje, yatırım konularında ki atılan adımlara değinilerek Türkiye Cumhuriyeti’nin 1950’ler sonrası gerek iç dinamiklerin getirdiği Türk-Rum halklarının yaşadığı tarihi dönüm noktaları olan olayların adalar özelindeki yaşanmışlıkları kaynak kişilerin anlatıları ile nakledilmiştir. Siyasal olayların getirisi olarak yapılan göçler Rum nüfusunun azaldığı, Türk nüfusunun ise artışı ve geldikleri yörelerin yanı sıra göçe tabi olma nedenleri ve iş alanları ile dağılımları incelenmiştir.

“Göçe Gönüllü Olanlar: Bayramiçliler, İstanbullular ve Diğerleri” alt başlığında ise Çanakkale adalarının 20. yüzyıldaki tarihi “mecburiyet” ve “gönüllülük” dışında “mevcut koşulların iyileştirilmesi” olgusu ile ekonomik şartların ön plana çıktığı göç nedenleri üzerinde durularak, Bozcaada’nın önemli tarımsal üretimi olan bağcılık ve özellikle Rumlara atfedilen şarapçılığın yerli Türk ailelerine geçmesiyle iş gücüne duyulan ihtiyaç dahilinde Çanakkale ilçelerinden gelen işçilerin kalıcı ve Bozcaada’nın yerli halkı olmalarında yaşanan süreçleri kaynak kişilerin anlatımları ile ele alınmıştır. Bir başka göç boyutu tatil amacı ile büyükşehirlerden gelen grupların yanı sıra adanın doğal güzelliklerini işletme maksadı ile gelen grupların “İstanbullular” nitelendirmesiyle ortaya çıkan kozmopolit yapı ele alınmıştır. Öte

yandan Gökçeada'ya gelen “diğerleri”nin adaya gelişleri, yerleşimleri kaynak kişilerin ifadeleriyle kimi grupların Rumlara ait evlere sahip olma süreçlerinde yaşanan vakalar anlatılmıştır. Gökçeada'ya yerleşen, Türk göçlerinin Bozcaada'ya yerleşen Türk göçlerinden çeşitli olmasının nedenleri üzerine durulmuştur.

Eserin ikinci bölümü “Çanakkale Adalarında Halk Kültürü” başlığını taşır. Araştırmacının uzmanlık alanı olan halkbilimi ile ilgili bulgularını sunduğu bu bölümde, “Kültür” ve “Kültürlenme” kavramları göç olgusuna etkisi ve süreçleri bireysel ve toplumların sosyal hayatlarındaki yeri hakkında alıntılar yapılarak Çanakkale adalarında yerli Rum kültürünün yaşanan göçler ile yeniden şekillenmesinin yanı sıra anakaradan bağımsız oluşan ada kültürü üzerine zorlu yaşam şartlarına uyum sağlama, temel ihtiyaçlardan barınma ve beslenme ile sosyal ilişkiler açısından ele alınmıştır.

Bölüm içerisindeki “Herkes Kapısı Açık Yatardı: Özlenen Dün ile Hızlanan Bugün Arasında Adalarda Halk Hayatı” alt başlığında adalar halkının günlük yaşantılarındaki kültürel örüntüler, geçmiş ve günümüz bağlamlarında değerlendirilmiştir. Araştırmacının mülakat yaptığı hemen tüm kaynak kişiler önceki yaşamlarında adalarda sakinlik, güven, barış, dinginlik içerisinde yaşadıkları hayatlarının yerini özellikle turizm sektörünün gelişmesiyle birlikte bir hızlı ve kaotik ortama bıraktığını düşündüklerini vurgulamışlardır. Bölümdeki bir diğer başlık olan “Taş Evlerden Pansiyonlara Adalar Mimarisi” alt başlığında ise adalarda geliştirilen geleneksel mimari bileşenleri halk mimarisi bağlamında değerlendirilmiş ve adaların yerleşme biçimleri üzerinde durulmuştur. Buna göre adalardaki yaşam alanlarının coğrafik şartlar ve doğal çevrenin getirisi ile şekillenmesi ile oluşan mimari kültürün her iki adada gösterdiği farklılıklar ve benzerlikler gerek kent- kırsal bağlamlarında gerekse Rum- Türk kültürleri ve dini inançları etrafında teşekkül eden yerleşim biçimleri ile önemli sosyalleşme alanları detaylandırılmış; geleneksel mimarinin hızlanan turizm faaliyetleri ile geçirdiği değişim ve dönüşüm üzerine durulmuştur.

Adalardaki halk mutfağının ele alındığı “Şarapçılıktan Rakı Masalarına Adalarda Demlenen Sofra Kültürü” alt başlığında bir yandan geçmiş ve günümüz karşılaştırmaları sunulmaktayken yine aynı bakışla, turizmin halk mutfağı örüntülerindeki dönüştürücü etkisi kaynak kişi görüşlerine de yer verilmek suretiyle sunulmuştur. Adalarda yaşayan mevcut halk kitlesinin gelenek bileşenleri ise “Adalarda Gelenek, Görenek, Uygulama ve Halk İnanışları” alt başlığında incelenmiştir. Bu başlıkta bir yandan özellikle Gökçeada'da iskan edilen farklı Türk kitlelerinin ortak bir geleneksel yapı oluşturmaktan henüz uzak oldukları ve özellikle turizm etkisiyle git gide sekülerleşen ortamda ada halkının geleneksel bağlarının büyük ölçüde zayıfladığı fikri ortaya çıkmıştır. Bölüm içerisinde takip eden “Adalarda Patron Kadınlardır: Halk Ekonomisi ve Çanakkale Adaları” alt başlığında adaların halk ekonomisinde “yeni adalı” kadınların önemli bir rol oynadığı, günümüz turizm odaklı ekonomik faaliyetlerinin her anında kadınların daha çok söz sahibi oldukları değerlendirilmiştir. Çanakkale adalarındaki göçmen kitlelerin halk edebiyatları ürünleri ise “Adalarda Halk Edebiyatı” alt başlığında ele alınmış ve fakat adalardaki birbirinden farklı Türk gruplarının adalara özgü bir halk edebiyatı geleneği geliştirmekten oldukça uzak oldukları tespit edilmiştir. “Adalarda Panayır, Festival ve Şenlikler” alt başlığında ise bir yandan Rum kültüründen kalma ritüelistik festivallerin devam ettiği öte yandan yeni kültür, sanat festivalleri için adaların birer plato olarak süreç içerisinde benimsendiği belirtilmiştir.

Eserin “Edebiyat ve Sanatta Çanakkale Adaları” başlıklı üçüncü bölümünde ise Çanakkale adalarını konu alan tüm edebi eserler ile sinema başta olmak üzere diğer sanat dallarındaki Çanakkale adaları görünürlükleri üzerinde durulmuş, bu çalışmaların özellikle 2000’li yıllarda adaların turizm çekiciliğini artırdığı değerlendirilmiştir. Bölümün bir diğer alt başlığı olan “Diğer Sanat Dalları ve Çanakkale Adaları”nda ise büyükşehirlerden gelen sanatçıların oluşturdukları atölye ve sanat etkinlikleri ile icra ettikleri sanat dallarını kültürel ve

ekonomik olarak ele alınmasının yanı sıra ada sakinlerinin de turizm getirisi olarak başladıkları çeşitli alanlarda ortaya çıkarılan amatör ürünlerin sunulduğu sanat ortamları ele alınmıştır.

Çanakkale adalarında 1960’lardan itibaren meydana gelen göçlerle birlikte ortaya çıkan etnik ve nüfus dönüşümü sonucundaki kimlik ve aidiyet tutumlarının incelendiği “Çanakkale Adalarında Kimlik ve Aidiyet” isimli dördüncü bölümde ise Çanakkale adalarının yeni sakinleri olarak yazarın verdiği isimle “yeni adalılar”ın adaptasyon, kimliklenme ve aidiyet süreçleri üzerinde durulmuştur.

“Adalı Olabildik mi? Yeni Adalıların Kimlik ve Aidiyet Tutumları” alt başlığında “kimlik” kavramı üzerindeki tanımlamalardan sonra “Yeni Adalılar”ın getirdikleri kimlik tutumları ile burada yeni oluşturdukları kimlik ve aidiyete olan bakışları ve geçen yıllar ile kuşaklar arasındaki farklılıklara cevap aranmıştır. “En Adalı Hangimiz? Yeni Adalılar ve Ötekileştirme” alt başlığında ise Çanakkale adalarında yaşanan ilk göçlerden günümüze yerliler ile diğerleri veya yeni gelenler arasındaki ötekileştirme hususlarına değinilmiş, sözlü kaynaklardan alınan bilgilere göre her iki adada zaman zaman bazı ötekileştirmeler yaşansa da bunların hiçbir zaman zorlayıcı ve tehditkar mevzulara evrilmediği tespit edilmiştir. Bu durumda adalarda yerli Rum nüfusunun hızla azalmasının da etkisinin büyük olduğu düşünülmüştür. Bölümün son alt başlığı olan “Dönen de Pişman, Gelmeyen de...: Yeni Adalıların Geri Dönüş Tutumları”nda ise yaşanan 60 yıllık göç olgusunun oluşturduğu “Yeni Adalılık” kimliği ve aidiyet olgusu ile kaynak kişilere yöneltilen sorular çerçevesinde göç ettikleri yerlere dönme düşünceleri toplumsal çevre ve toplumsal refleksler bağlamında değerlendirilerek açıklanmıştır.

Bir halkbilimci gözüyle, göç olgusunun özellikle sosyokültürel dönüştürücü etkisiyle ele alındığı çalışmasında Dinç, kendi tabiri olan “yeni adalılar” çerçevesinde göç olgusunun yaşandığı Çanakkale adalarındaki mevcut Türk halk kültürünü saha güncelinden derlemeler ile hemen tüm yönleriyle değerlendirmiştir. Araştırmacının Çanakkale adalarının yaşadığı göç sürecini “gönüllülük ve zorunluluk” bağlamlarıyla ele alması; yaşanan etnik, kültürel ve sayısal dönüşümü temel dönüm noktalarıyla ortaya sunması; adaların 1960’lardan itibaren yerleşen yeni sakinlerinin geliştirdikleri kimlik ve aidiyet tutumları ile karşılaşılan ötekileştirmeleri ilk kez Türk kültürü bağlamında değerlendirmesi, eserin en dikkat çekici tespit ve katkıları olarak yorumlanmalıdır. Zira bugüne kadar Bozcaada ve Gökçeada üzerine yapılan çalışmalarda - isabetli de olsa- Rum kültürü sıklıkla ele alınmış, Rumların göç süreçleri zaman zaman Türkiye Cumhuriyeti’ni oldukça sert biçimde eleştiren çalışmalarla değerlendirilmiştir. Öte yandan Dr. Dinç bu çalışmasında meseleye tam aksi bir istikametten bakarak, Rumların göçleriyle paralel olarak adalara iskân eden veya ettirilen Türklerin de benzer göç tecrübeleri yaşadıklarını; her birinin çeşitli sebeplerle eski yurtlarını terk etmek durumunda kaldıklarını göz önünde bulundurmuş; adaların yarım yüzyılı aşkın geçmişinde artık bu “yeni adalı” kitlenin etkilerini gözlemlemek gerektiğini ifade etmiştir. Bu anlamda Dinç, kitabına ana başlık olarak seçtiği “Yeni Adalı” sıfatıyla Çanakkale adalarına göçle gelen/getirilen Türk kitlelerin zaman içerisinde geliştirmiş olduğu adalılık kültürüne ilk kez Türkler nezdinde bakarak hem literatür hem de saha araştırma sonuçları çerçevesinde, göçle oluşan ve turizm etkisiyle önemli bir dönüşüme giren Bozcaada ve Gökçeada günümüz kültürünü başarıyla okuyucuya ve Türk akademisine sunmuştur.

Kaynakça

DİNÇ, Mustafa (2021). *Yeni Adalılar Çanakkale Adalarında Göç, Halk Kültürü, Kimlik ve Dönüşüm*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

<i>Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:</i>
Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.
Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.
Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvuru herhangi bir kişi bulunmamaktadır.
Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.
Yazarın Notu: Bu çalışma herhangi bir sempozyum bildirisi olarak sunulmamış ve herhangi bir tezden üretilmemiştir.
Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.
<i>The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":</i>
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.
Funding: No support was received from any institution or organization for this study.
Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.
Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.
Author's Note: This study was not reported as a symposium paper and was not produced from any thesis.
Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author